

Had men daarover maar eens doorgepraat! Over de knechting, de vernedering van gezin, maatschappij, kerk, en al dat andere. Over de omkeering van de orde inzake de relatie van staat en geestelijken(!) persoon. Wie de gedeeerde zinnestjes indenkt, kan met den AMBTSDRAGER Adam, dien „geestelijken” mensch in het paradijs niets beginnen — indien hij n.l. deze filosofemen gelooven moet. Ziet hij daarentegen de ambtsgedachte, gelijk we reeds meermalen hier en elders deze naar voren schoven, dan keert zich de verhouding tusschen staat en geestelijken persoon precies een heelen slag om, en is meteen voor zijn christelijk besef een eind gekomen aan die monstrueuse, straks hier als elders het leven verstikkende, verheffing van den staat BOVEN maatschappij, gezin, kerk. Terwijl hij er niet boven, doch er naast heeft te staan, hij, met zijn eigen levensordering, die op die van de andere niet heeft in te grijpen, doch ook gebonden is aan wat hem door de wet Gods is opgedragen.

K. S.

Naschrift. Dit vervolg-artikel bleef verleden week wegens plaatsgebrek uit het blad. — K. S.

Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks) IV.

Blijkbaar heeft prof. Hepp veel waarde aan het feit, dat Calvijn het voorhanden zijn van „sporen der kerk” ook onder de Roomschen erkent. Prof. Hepp schrijft:

„Evenals vroeger onder de Joden eenige bijzondere praerogativae¹⁾ der kerk bleven, zoo heeft God ook thans onder de Papisten uit de verwoesting eenige vestigia ecclesiae²⁾ willen sparen. Toen Frankrijk, Italië, Duitschland, Spanje en Engeland door de tyrannie van den Antichrist onder den voet werden getreden, heeft Hij daar den doop, het getuigenis van Zijn verbond bewaard, welke door Zijn mond geheiligd, zijn kracht bewaard. In Zijn voorzienigheid heeft Hij ook andere overblijfselen gelaten, opdat Zijn kerk niet geheel zou ten gronde gaan (Inst. IV, 2, 11). Aan de Papisten kan de(n) titel van kerk niet kortweg (simpliciter) worden toegekend. Maar niet wordt geloofd, dat er bij hen kerken zijn (ecclesias esse). De strijd loopt alleen over de ware en wettige inrichting (Constitutio) der kerk. Elke vergadering en het geheele lichaam mist bij het Pausdom de(n) wettige(n) vorm van kerk (carere legitima ecclesiae forma, Inst. IV, 2, 12).”

Tot zoover het breede citaat uit Prof. Hepps artikel.

Nu dient men zich wel te bezinnen over de bedoeling van deze passage.

Men zou immers kunnen denken: dergelijke uitspraken zien op zulke toestanden, waarin de Reformatie nog niet was doorgedrongen, nog niet had gezegvierd, waar dus nog niet tegenover het roomsche instituut een ander, n.l. dat der Reformatie, was gaan staan. Indien prof. Hepp het zóó bedoelt, en daarin Calvijns meening terug vindt, zou er gelijk wij niet nadrukkelijk behoeven te herhalen, niets tegen te zeggen zijn: wij hebben ook al in denzelfden tijd, die prof. Hepp tot schrijven blijkt genoot te hebben, gelijke meeningen vordedig.

Evenwel — zóó staan de zaken niet. Want wanneer prof. Hepp een samenvatting van Calvijns gevoelen geeft, en dan daarbij op deze kwestie terugkomt, dan schrijft hij:

„Elke singula ecclesia, waarin de hoofdwaarden der Schrift worden gepredikt, al moge zij in andere afwijken en de Sacramenten worden uitgereikt, moet als een ware kerk worden erkend. Natuurlijk wist Calvijn, dat op een en dezelfde plaats soms meer dan één vergadering zich als kerk presenteerde. Daarvoor maakt hij echter geen voorbehoud. Hij zegt niet: op één plaats kan slechts één singula ecclesia de ware zijn. Neen, elke kerk, die aan de zooveel genoemde voorwaarde voldoet, is als een ware te beschouwen. Zelfs, al zou die nog leven onder de pauselijke hiërarchie, die pauselijke hiërarchie mist den wettigen en waren kerkvorm. Haar hiërarch is de Antichrist. Maar in haar zijn nog singulae ecclesiae, die de vestigia van een kerk bewaren. Onder die vestigia noemt hij in de eerste plaats den doop.”

Het is me, met de opnemings van dit laatste citaat, niet te doen om een breede bespreking ervan. Veel ervan is reeds in de eerste artikelen reeks ter sprake gekomen. Ik geef deze passage alleen daartoe weer, opdat ieder zal kunnen zien, dat volgens de meening van prof. Hepp een roomsche kerk (in stad, of land, of streek) nog als ware kerk te beschouwen is op de genoemde minimum-voorwaarde, zelfs indien er een kerk der Reformatie in diezelfde stad, datzelfde land, diezelfde streek, naast dat roomsche instituut zou zijn; en dat voorts dit de meening van Calvijn is.

Dat is het punt, waar het hier om gaat.

Welnu, wij stellen hierbovenover onze meening: dit is de meening van Calvijn NIET.

Want in de eerste plaats: Calvijn heeft hier niet het oog op toestanden, als prof. Hepp óók aanduidt (in éénzelfde plaats, land, streek meer dan één instituut), doch op perioden, waarin het oude, verbasterde instituut nog geen ander instituut, uit reformatie geboren, naast of tegenover zich vond; waarin het dus nog in die omgeving alleen stond. Op

zulke toestanden ziet Calvijn, als hij het over de Joden heeft. Dat blijkt duidelijk uit de voorbeelden, die hij ter illustratie van zijn betoog uit de geschiedenis van Israël kiest; in § 11 heeft hij het over de periode, toen de Heere nog zeggen kon, dat de kinderen, die aan de Joden geboren werden, zijn kinderen waren (Ezech. 16: 20); en in § 7 en 8 desgelijks Jerobeam, Achab, Elia, Micha, etc.).

Ja, dit in de tweede plaats, Calvijn zegt nadrukkelijk iets, dat tegen de constructie van prof. Hepp ingaat. In § 9 wijst hij erop, dat de „pausgezinden” twee dingen „van ons eischen”: a) deelneming aan hun gebeden, heilige handelingen, ceremoniën; b) erkenning van hun kerk als kerk, wat de daaraan te bewijzen eer betreft, en de macht (potestas) van jurisdictie. Op dit laatste punt nader ingaande, merkt Calvijn in § 10 dan op, dat Rome hier het onmogelijke eischt. Waarom? „INDIEN ze” (d.w.z. de tegenwoordige vergaderingen, coetus, der pausgezinden) kerken zijn, is DE SLEUTELMAGT BIJ HEN” (d.w.z.³⁾ bij die kerken). INDIEN zij kerken zijn, DAN geldt bij hen Christus’ belofte: „Zoo wat gij binden zult...” enz. Hier wordt dus de kerk als draagster der sleutelmacht erkend; en op dien grond wordt de pluraliteit van „ware kerken”, naast elkaar in één gebied, veroordeeld; immers, de roomschen kunnen dien dubbelen eisch in de door Calvijn bedoelde gevallen slechts stellen, als er een tweede, niet-roomsch, instituut tegenover het hunne staat. Dat hij op zulke gevallen ziet, blijkt immers uit vergelijking van § 10 met § 6. In § 6 wordt bedoeld op plaatsen, landen, waar de Roomsche kerk de gehoorzamen „uitgeworpen” heeft, in § 10 desgelijks „zij verstooten uit hun gemeenschap allen, die ongeveinsd”, op goeden grond, non fide, zich dienaren van Christus noemen).

Daarom — dit in de derde plaats — ziet de in § 11 en 12 uitgesproken erkenning, dat er (gelijk oudtijds onder de Joden) zoo ook thans onder de roomschen nog „kerken” zijn, op streken, waar nog geen reformatie is doorgedrongen tot overwinning. Dat is dan ook de zin van de verwijzing naar Frankrijk, Italië, Duitschland, Spanje en Engeland. De doop hield daar zijn kracht, maar dat zegt Calvijn van den tijd van vóór de Reformatie, gelijk hij ook handelt over de Joden (en de besnijdenis) uit de dagen van vóór het Nieuwe Testament. Wel hebben ook tegenwoordig (hodie, aujourdhuy) de roomschen nog eenige vestigia (sporen, traces) der kerk. Maar dat zijn b.v. de doop, en andere overblijfselen (reliquiae, reliques); dat zijn dus niet gemeenten zelf, doch kerkelijke goederen, handelingen.... opdat de kerk niet geheel te gronde zou gaan.... Deze laatste toevoeging bewijst, dat het over landen gaat, waar de Reformatie nog niet doorbrak. Calvijn wil doen zien, hoe God altijd Zijn kerk bewaard heeft, steeds mogelijkheden, aanknopingspunten voor de Reformatie heeft gelaten. Maar het betoog zegt niets over de periode van later, toen er twee, drie kerken gelijkelijk dongen naar de autoriteit der sleutelmacht, in een zelfde plaats.

In de vierde plaats, nadat in § 11 (zie hierboven) is gesproken over „reliquiae” (overblijfselen) der kerkelijke genadegaven, handelt § 12 nog even over „reliquiae” (overblijfselen) van menschen, van Gods volk. Onder de roomschen (men denke aan den geweldigen invloed van de vroegere overheid in godsdienstzaken) erkent Calvijn, ook nadat elders de Reformatie doorgedrongen is, nog zulke overblijfselen van Gods volk in streken, waar dit nog niet het geval is; overblijfselen, die nog kerk zijn. „Kortom”, zoo besluit hij, „ik zeg, dat er kerken zijn in zooverre de Heere de overblijfselen van Zijn volk, hoe ellendig verstrooid en uiteengejaagd dan ook, daar op wonderlijke wijze bewaart”. Wie heeft den moed, een tijd, waarin de geloovigen uit elkaar gejaagd en vervolgd worden, te vergelijken met een periode, waarin rustig en zelfverzekerd de ééne „ware kerk” in eenzelfde streek of land („provincia”) de andere „ware kerk” in „con-currentie” ziet tegen zichzelf?

Conclusie: tegen deze voorstelling van zaken heeft niemand bezwaar; ze is ongeveer hetzelfde, als wat de belijdenis uitspreekt (dat de kerk nooit geheel verdwijnen kan), gaat samen met de als axioma aanvaarde gedachte, dat elk zich moet voegen bij „de ware kerk” (enkelvoud), en bewijst, dat prof. Hepp de door mij in het tweede citaat gespateerde woorden eigenmachtig heeft ingevoegd in het betoog, zonder evenwel ze uit Calvijns Institutie te kunnen verifiëren.

K. S.

1) Prof. Sizoo vertaalt: eenige bijzondere voorrechten der kerk. Fransche vertaling: quelques prerogatives appartenantes à l'Eglise.

2) Prof. Sizoo vertaalt: de sporen (der kerk). Fransche vertaling: quelques traces.

3) Penes ipsas; dit moet slaan op ecclesiae, niet op coetus (mannelijk).

Uitgave „Eenige Gezangen” enz.

H. H. Uitgevers, die in hun uitgaven op het gebied van Kerkhoeken de „Eenige Gezangen en de Formulieren c.a. van de Gereformeerde Kerken” wenschen op te nemen, of deze geheel of

gedeeltelijk wenschen uit te geven, zij herinnerd, dat daartoe toestemming moet worden gevraagd.

En wel tot de e.k. Generale Synode bij de Deputaten ad hoc der Generale Synode van Middelburg 1933, adres Ds A. H. van Minnen te 's Gravenzande.

Namens deputaten voornoemd:

A. H. VAN MINNEN, Scriba.

's Gravenzande, December 1934.

Een tachtig-jarige.

Woensdag zes December 1854 is een dag van blijvende betekenis in de historie van de kerk des Heeren en van het Godsrijk in deze landen. 't Is de dag, waarop in Kampen de Theologische School werd geopend. Een grauwe Decembervormorgen in de natuur, maar een veelbelovende lentedag in het rijk der genade.

De plechtige opening had plaats in het kerkje in de heelemaal niets hoffelijks vertoonende Hofstraat. Op zulk een eenvoudige en sobere wijze, dat zij haast aan een godsdienstoefening deed denken. Ofschoon veel belangstellenden van omliggende en zelfs van ver verwijderde plaatsen waren opgekomen, geschiedde de opening toch in een beperkten kring. De Zuider- en Noorderspoorwegen bestonden toen nog niet. Het kerkgebouw was echter geheel gevuld. Ook vele gemeentelieden uit Kampen waren er bij tegenwoordig. De Burgemeester en de Welhouders hadden de uitnodiging om de plechtigheid met hun tegenwoordigheid te vereeren, welwillend aanvaard.

Op de eerste rijen stoelen vlak voor den preekstoel zaten de studenten, 37 in getal. Te tien uur besteede Ds C. G. de Moen, Curator der provincie Overijssel, den kansel tot het houden van de openingsrede. Zijn tekst was 2 Kronieken 1: 10: „Geef mij nu wijsheid en wetenschap”. Na de bevestiging der vier „Hoofdonderwijzers” (uit alles blijkt, dat de stichters gering van zichzelf wendachten) hield Prof. S. van Velzen een rede over „Het groot gewicht van het werk van den Evangeliedienaar”. Na de officiële openingsure volgde des avonds een meer vrije samenkomst, waar verschillende sprekers, ook enkele studenten, het woord voerden.

Het besef van eigen geringheid verzwakte echter geenszins het gevoel hunner groote roeping. Ook bij de opening der School trad duidelijk aan het licht, dat de Afscheiding, inplaats van een separatistisch karakter te dragen, zich kenmerkte door den geest van catholiciteit. De „Afgescheidene Gemeente” wilde niet geacht worden een nieuwe kerk te zijn. Zij diende zich van het begin af als de voortzetting der oude Gereformeerde Kerk aan. Nadrukkelijk sprak Ds de Moen van het Formulier voor de bevestiging van Professoren in de Heilige Theologie, „dat door onze Dordsche Synode is opgesteld”. De brochure, waardoor de rede in druk verscheen, bevatte, onder den uitgebreiden titel, de betuiging: „Eken-Haëzer. Een siem tot Nederland van de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk”. Prof. van Velzen eindigde de aanspraak zijner rede met: „Gij allen, van welken rang of staat ook, inzonderheid gij, die tot het geslacht van Gods kinderen behoort”. En het slot van het verslag der opening in „De Bazuin” van 11 December luidde: „Ons blijft niets meer over dan het volk des Heeren van wat naam, kleur of vorm, op deze inrichting te wijzen; het te herinneren, dat zij, volgens Synodaal besluit, evenzeer openstaat voor jongelingen buiten als binnen den kring der Afgescheidene Gemeente”.

Ds A. Brummelkamp Jr schrijft van de opening, „dat zij geheel het karakter droeg van de nog half patriarchale toestanden. Het feestelijke lag uitsluitend in de zaak zelf. Het pleit voor de echtheid van het goud, dat men er geen ophef bij maakte en aan het goud zelf genoeg had”.

Wijl onder de aangekomen studenten enkelen zich bevonden, die op een der afzonderlijke opleidingscholen voor een goed deel hun studie al volbracht hadden, werden reeds in October van 1855 de eerste examens gehouden. De groote predikanten-nood der Gescheidene Gemeenten drong daartoe. Een drietal studenten onderging tegelijk het litterarisch en theologisch onderzoek. Kenmerkend zijn de onderwerpen der opstellen, welke de drie litteratoren moesten inleveren: Welken invloed heeft de kennis van God op het maatschappelijk leven? Welken invloed heeft de waare vreeze Gods op het maatschappelijk leven? Welken invloed heeft het bestaan der Overheid op het maatschappelijk leven?

Een der litteratoren, J. J. de Visser, werd „met veel ruimte” bevorderd tot „Candidaat in de letteren aan onze School”. De eerste drie predikers, die de Theologische School heeft afgeleverd, waren: de H. H. W. J. Wijenberg, Rederus en W. Groeneweld. Wijenberg, die later een nieuwe vertaling van Calvijns Institutie bewerkte, voerde op het examen met een der docenten het